

**Rapport frå programsensor
2010/11**

Bachelorprogrammet i utviklingsstudier

Universitetet i Bergen

**Rune Skarstein
NTNU**

7. april 2011

1. Innleiing

Denne rapporten er basert på informasjon frå møte med programstyret og med studentane i utviklingsstudiar sitt fagutval (FUU) den 16.02.2011. I tillegg har eg brukt dokument som førstekonsulent Hilde Marie Rognås og FUU har skaffa til veges, og dessutan informasjon frå UiBs nettsider.

2. Møtet med programstyret

På møtet med programstyret var dei følgjande sakene oppe til drøfting:

Tematikk og pensum i emnet GLOB101 og dei fire obligatoriske innføringsemna, som eg heretter vil kalle *innføringsemna*, nemleg ECON115, SANT220, AORG106 og GEO131. Det syntest å vere semje om at desse emna i for stor grad er eit "lappetepe" med for lite indre samanheng.

Eit betringsforslag som vart nemnt, var at alle bidraga til emna burde kunne fokusere meir på nokre få felles tema. Det vart også nemnt at ein burde tenkje meir på heilheita og gjere studiet meir effektivt gjennom konsentrasjon om nokre sentrale tema som kunne bli diskuterte innanfor alle dei fire disiplinane.

Generelt vart det spurt om det kan vere naudsynt å omorganisere heile programmet i retning av sentrale problemstillingar der dei ulike faga kunne møtast i større grad enn dei gjer no. Samtidig vart det presisert at fokuset i innføringsemna må vere basert på "disiplinane sine eigne bidrag" til utviklingsproblema. Det vart også nemnt at det er viktig å halde fast på at utdanninga skal vere forskingsbasert. (Det kom ikkje klårt fram om dette skulle gjelde berre for spesialiseringane, eller også for GLOB 101 og innføringsemna.)

3. Møtet med studentane sitt fagutval for utviklingsstudiar (FUU)

Her var det godt frammøte og stort engasjement. Studentane hadde mykje positivt å seie om programmet. Men naturleg nok nytta dei høvet først og fremst til å kome med kritiske merknader. Her skal eg først resymere dei viktigaste punkta når det gjeld GLOB101 og innføringsemna (første året):

- Boka av Robert Marks er "interessant og lærerik". Men ho fungerer ikkje som ei innføring i utviklingsstudiar.
- Studentane sine føresetnader (1. års) blir ikkje tekne omsyn til. Det skjer ei overbelastning av studentane ved innføringa i dei fire disiplinane.
- I innføringsemna køyrer kvar disiplin sitt løp utan samarbeid med dei andre og utan å innordne sitt opplegg i ein heilskap.
- Førelesarane presenterer sine spesialitetar utan å ta omsyn til at dette er ei innføring.
- "Rotete opplegg". Vanskeleg å vite korleis ein skal bygge opp eksamenssvara.
- I nokre av emna blir pensum endra altfor ofte, frå år til år. (Eit eksempel som vart nemnt, var vassproblematikk i geografi-biten som kom inn på pensumet i 2010, men ikkje hadde vore undervist i tidlegare.)
- I seminara på GLOB101 og innføringsemna viser dei fagansvarlege inga heilskapsforståing.

- Faga samarbeider ikkje. Studentane opplever alt frå starten av ei splitting mellom disiplinane.
- Ulik fokus i innføringsemna og i den seinare faglege spesialiseringa.
- Når det gjeld sosialantropologi (SANT220), stiller studentane spørsmål ved om det er rimeleg at dei skal ha eit 200-emne første året i bachelorstudiet. Dessutan finn studentane at pensum i SANT220 er urimeleg stort og omfattande. Våren 2011 tel det heile 35 titlar og ca. 1500 sider fordelt på tre førelesarar.
- AORG106 er utelukkande konsentrert om Afrika.
- I GEO131 syntest studentane at tidsbruken i førelesningane ikkje var i samsvar med pensumsdelane sitt omfang. (Som døme på dette vart det nemnt at studentane hadde fått inntrykk av at boka *Kan jordbruket fø verden?* som utgjer ein stor del av pensum, er viktig, men berre ei førelesing handla om denne boka.)
- For å betre kvaliteten på seminara foreslår studentane som eit alternativ ein felles seminarleiar for alle emna. Eit anna alternativ er at dei fire seminarleiarane må begynne å samarbeide/koordinere seg i forhold til kvarandre.
- FUU har gjennomført grundige fagevalueringar av AORG106, GEO131, og SANT220. Men dei har fått lite og sein tilbakemelding frå noko av institutta. (Nedanfor skal eg kome attende til desse evalueringane.)
- Vanskeleg å velje spesialisering på grunn av mangel på informasjon om dei einskilde faga. Studievegleiinga for spesialiseringa er mangelfull.

Når det gjeld spesialiseringa:

- Lærarane i spesialiseringsemna tek ikkje omsyn til at studentane i utviklingsstudiet ikkje har dei same føresetnadene som institutta sine bachelorstudentar.
- Førelesarane i spesialiseringskursa er ikkje eingong orienterte om at mange av studentane går på utviklingsstudiar og altså ikkje er instituttet sine "eigne" bachelorstudentar.
- Førelesarane vel det dei er gode på, men utan relasjon eller kopling til dei andre faga.
- Førelesingane er ikkje dimensjonerte i samsvar med pensum.
- Generelt vart det peika på at spesialiseringsemna er for lite retta mot utviklingsproblem.
- Studentane i utviklingsstudiar føler seg diskriminerte i forhold til institutta sine "eigne" studentar. Studentane føler at dei blir ikkje møtte med respekt.
- I spesialiseringa i AORG er det berre ein artikkel om u-land, nemleg om politikk i Sør-Afrika. Studentane ønskjer komparative studiar av dei politiske strukturane i u-land Afrika, Asia og Latin-Amerika.
- Studentane spør: Kvifor ikkje bruke ressursane til CMI og ha meir fokus på u-land? Dei ønskjer at dei tidleg i studiet blir informerte om kompetansen som finst ved CMI.
- I spesialiseringa i økonomi, som i dei andre spesialiseringane, har utviklingsstudentane førelesingar og pensum saman med instituttet sine bachelorstudentar som har heilt andre føresetnader for emnet. I dette opplegget er dessutan økonomiske problem relaterte til u-land heilt fråverande. For å reflektere den

faktiske situasjonen burde det i eksamenspapiret stå: ”Bachelorgrad med spesialisering i økonomi”

- Når det gjeld spesialiseringane i Geografi og Sosialantropologi, verkar studentane meir nøgde. Men dei opplever at det er ”mange hol i opplegget”.
- Det er eit sterkt ønskje om at det i spesialiseringskursa blir eigne seminar for studentane i utviklingsstudiar.
- Det er også ønskje om eige pensum og eiga undervisning i spesialiseringsemna som er tilpassa at det her dreier seg om utviklingsstudiar.
- Det er vidare eit sterkt ønskje om eigne bacheloroppgåver som også er tilpassa utviklingsstudiar.
- På geografi meiner studentane at undervisningsperioden er altfor kort i forhold til omfanget på pensum.
- Generelt opplever studentane ”mangel på tilhørighet” og ”mangel på studieidentitet”.
- Det er eit sterkt ønskje om at studiekordinator skal samordne studiet gjennom kontakt med dei fire institutta.
- Slik det er no, opplever studentane at det ikkje er nokon som tek ansvar for bachelorgraden i utviklingsstudiar som heilskap.

Når det gjeld utvekslingsopphald ved universitet i Sør:

Her var det stort sett berre positive merknader. Mange av studentane sa at dei hadde hatt stort utbytte av dette opphaldet. Men det kom òg fram at opphalda ikkje hadde fungert like bra ved alle universiteta u-land. Her etterlyste studentane hyppige evalueringar.

4. FUU sine fagevalueringar

Desse evalueringane, daterte 28. mars 2011, reknar eg med at programstyret vil studere grundig. Her vil eg derfor berre nemne nokre punkt som eg meiner er svært sentrale og riktige påpeikingar.

Når det gjeld GLOB101 og innføringsemna, meiner evalueringa at det ikkje blir gitt ei innføring i utviklingsstudiar: ”Man får lite/ingen innføring i hva utvikling er, om utviklingsstudiets historie og utviklingsteorier. (...) Studentene opplever derimot at GLOB101 kun gir selvstendige innføringer i hver fagdisiplin og at det som mangler er sammenkobling av fagene. (...) GLOB101 [gir] ikke en tilstrekkelig plattform og forståelse for hva utviklingsstudiet egentlig er.”

Når det gjeld dei obligatoriske emna i spesialiseringane, påpeikar evalueringa at førelesingane i alle desse emna tek for gitt at studentane har hatt SV100. Om AORG-emna seier evalueringa at ”de er ikke utviklingsrelaterte på den måte at de tar for seg utviklingsproblematikk. ...” Når det gjeld spesialiseringa i økonomi, blir det sagt at førelesarane ”virker ikke særlig oppmerksomme på at det finnes studenter uten ECON100.” Vidare står det at det ”strengt tatt” berre er førsteårsemnet ECON115 ”som på bachelor-nivå er knyttet til utvikling. (...) Mangel på flere utviklingsrettede fag innen økonomi er en stor svakhet ved spesialiseringen”. Om spesialiseringa i geografi, nemner rapporten frå FUU noko som synest å vere meir eller mindre tilfelle for alle spesialiseringane: ”... [det] virker som de

færreste av foreleserne er klar over at det finnes utviklingsstudenter på geografiinstituttet.” Om spesialiseringa i sosialantropologi blir det sagt at det er ”vanskelig å se sammenhenger når man ikke har en innføring i antropologi”.

Generelt har studentane inntrykk av at ”utviklingsstudier er en kasteball, som ingen egentlig har ansvar for. (...) Etter at man har valgt spesialisering, har man ingen synlig kontaktperson for utviklingsstudentene.” Det ser ut til å vere eit gjennomgåande trekk at studentane saknar kontaktpersonar på institutta, personar som kan gi dei ”administrativ og faglig veiledning”. Dei meiner også at ”studiene generelt er lite vinklet mot utvikling”.

5. Eksamen og karakterar

Dei få eksamenssvara eg har lese gjennom, tyder på eit dei beste studentane er på eit høgt nivå både når det gjeld kunnskap og analytiske evner. Ingen tvil om at dette programmet har studentar av høgste rang. Men spriket mellom dei beste og dei dårlegaste synest meg å vere svært stort. Eg får også inntrykk av at svara i GLOB101 eksamen er svakare enn i første års innføringsemne.

Mine tilrådingar kjem i neste del, men dei som gjeld eksamen tek eg her:

- Eksamen i GLOB101 bør vere på 6 timar, slik som i innføringsemna.
- I GLOB 101 skal kandidaten svare på berre ei av tre oppgåver. Denne ordninga gjer det vanskeleg å vurdere kandidatane si kunnskapsbredde, og det kan føre til at studentar ”gamblar” på berre eit tema.
- Ei slik gambling kan bli forsterka av at dei valfrie eksamensoppgåvene i GLOB101 reflekterer tydeleg skiljet mellom dei fire fagdisiplinane.
- Når det gjeld eksamen i dei fire obligatoriske innføringsemna, foreslår eg at institutta innfører eit felles opplegg for eksamensspørsmål. Mi tilråding er at alle institutta følgjer opplegget i GEO131 med ei begrepsoppgåve, til dømes 6 begrep, og ei meir spesifikk oppgåve (i GEO131 val mellom to). Mi røynsle er at opning for val mellom oppgåver gjer det vanskelegare å samanlikne eksamensprestasjonane.
- Mitt inntrykk både frå samtalen med studentane og frå FUU sine evalueringar er at studentane er svært usikre på krava som blir stilte til eksamen og korleis dei skal førebu seg. Spriket mellom pensumsomfang og prioritering av tema i førelesingane forsterkar denne usikkerheita. Eg foreslår at både GLOB101 og innføringsemna organiserer eit felles seminar som gir studentane råd før eksamen.

5. Vurderingar og tilrådingar

I UiBs presentasjon av bachelorprogrammet i utviklingsstudiar heiter det: ”Gjennomføring av bachelorprogrammet vil kvalifisere for arbeid i norske og internasjonale organisasjonar og offentlege etatar som arbeider med bistand og utvikling.” I det følgjande vil eg argumentere for at det kan reisast tvil om programmet fullt ut held denne lovnaden slik det er utforma i dag. Deretter vil eg kome med nokre forslag til ei sterkare innretting av programmet mot utviklingsstudiar.

I møtet med programstyret la nokre medlemmer vekt på at utviklingsstudiar ikkje er ein disiplin. Det er for så vidt rett. (Går ein konsekvent til verks, kan ein forresten også hevde at heller ikkje Geografi, Administrasjon og organisasjonsvitenskap osv. er ”disiplinar”.) Men det som er viktig her, er at utviklingsstudiar har etablert seg som eit klårt definert *fagfelt* i skjæringspunktet mellom ulike disiplinar, med sin eigen faglege tradisjon. Det blir synleg straks vi løfter blikket mot akademiske institusjonar i andre land. La meg nemne nokre døme på institusjonar som gir akademiske gradar i utviklingsstudiar:

- School of Oriental and African Studies (SOAS), University of London
- Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex
- School of Development Studies, University of East Anglia
- Institute of Development Research and Development Policy, Ruhr-Universität Bochum

Tilsvarende finst det også ei rekkje akademiske tidsskrift som, i tillegg til meir spesialiserte tidsskrift til dømes innan utviklingsøkonomi, definerer seg innanfor fagfeltet utviklingsstudiar. Her er nokre døme:

- Journal of Developing Areas
- Africa Development
- The Journal of Development Studies
- CEPAL Review
- World Development

Slik programmet for utviklingsstudiar ved UiB er lagt opp i dag, meiner eg at det har for svak forankring i fagfeltet utviklingsstudiar. Studia ved Universitetet i Agder og HiO har greidd langt betre å inkludere denne fagtradisjonen.

GLOB101 og innføringsemna

Problemet melder seg alt med GLOB101. I presentasjonen av emnet heiter det at det ”skal gi studentane ein grunnleggande oversikt over aktuelle tematikkar og forskingsmessige tilnærmingar til global endring og *utviklingsproblematikk*” (min kursiv). Grunnboka som no blir brukt, er svært narrativ. Det er slett ikkje ei innføring i utviklingsstudiar, men – som Robert Marks sjølv skriv – ei historisk ”beretning fra det femtende til det tjueterte århundret”. Etter denne boka blir studentane kasta inn i ulike tema innan Geografi, Administrasjon og organisasjonsvitenskap, Sosialantropologi og Økonomi som eigentleg føreset at dei alt har ei grunnutdanning i desse faga sine metodar og tilnærmingar. Med den utforminga GLOB101 og innføringsemna har no, fell dei etter mitt skjønn mellom to stolar. Det er verken ei innføring i utviklingsstudiar eller gode innføringar i dei einskilde faga i programmet.

Eg foreslår at GLOB101 blir lagt om til meir å gi nettopp ”ein grunnleggande oversikt over ... utviklingsproblematikk”. Ei alternativ grunnbok som iallfall ville tene dette formålet betre enn boka av Marks, er: Oddvar Smukkestad, *Utvikling eller avvikling? En innføring i*

økonomisk og politisk utviklingsteori (2008). Denne boka kunne gjerne bli supplert med Marks si historieforteljing. Dessutan bør ho bli supplert med meir empirisk orienterte artiklar. Til dømes artiklane av Robert Wade ("What Strategies Are Viable for Developing Countries Today?") og Ha-Joon Chang ("Kicking Away the Ladder") i K. Gallagher (ed), *Putting Development First* (2005) kunne passe godt som supplement. (Desse to artiklane er også blitt publiserte i fagtidsskrift.)

Eg foreslår at for å styrke det allmenne utviklingsperspektivet må GLOB101 få eit heilt semester og ikkje slik som no dele tid med eit innføringsemne (ECON115).

Dessutan foreslår eg at innføringsemna må bli endra. Artiklane som no står oppførde under dei ulike faga, verkar veldig tilfeldig valde, eller kanskje valde på grunnlag av førelesarane sine spesielle forskingsinteresser. Slik det er no, startar undrevisinga i innføringsemna utan at det naudsynte metodiske grunnlaget i dei ulike faga har vore gjennomgått. Her trur eg det ville klokt å trekkje inn litt av litteraturen i 100-faga. Som allmenne innføringar i samfunnsfaga generelt ville etter mitt skjønn delar av enten Harald Grimens eller Stein Ugelvik Larsens bøker i SV100 fungere godt. I geografi kunne ein til dømes bruke Holt-Jensen si bok i GEO100, i sosialantropologi Hylland Eriksens bok i SANT100. I AORG kunne kanskje delar av boka til Christensen m.fl. i AORG100 fungere bra, og i økonomi kap. 1-3 i boka av Mulhearn og Vane i ECON100 supplert med kap. 1–3 i Todaro og Smith eller kap. 1–3 i A.P. Thirlwall, *Economics of Development* (ny utg. 2011). (Det undrar meg at faginnføringa i økonomi under GLOB101 no startar ganske brått med kap. 5 i Todaro og Smith.)

I samsvar med dette måtte talet på artiklar om spesifikke tema bli redusert i innføringsemna. Maksimalt to-tre slike artiklar bør vere pensum i kvar faginnføring. Og det bør vere artiklar med stor relevans både for utviklingsstudiar generelt og for dei etterfølgjande spesialiseringsemna. Nokre av artiklane som blir tekne ut av innføringsemna, kan kanskje bli overførde til dei obligatoriske delane av spesialiseringsemna.

Det bør så snart råd er bli ei ordning der den/dei same seminarleiar(ane) er ansvarleg(e) for alle seminara i GLOB101 og innføringsemna.

Også innføringsemna treng etter mitt skjønn ein revisjon. På møtet med programstyret vart det framheva at undrevisinga må vere basert på førelesarane si eiga forskning. Men dei fagansvarlege må halde i minnet at det her dreiar seg om eit bachelorstudium, til og med berre eit semester i første året i eit bachelorstudium. Det er bra om førelesarane kan trekkje inn resultat frå si eiga forskning der det passar. Men å gjere undrevisinga generelt forskingsbasert på bachelornivået hindrar at studiet får den breidda og gir den oversikten som er naudsynt på dette nivået.

Til dømes AORG106 handlar i dag berre om Afrika. Men sidan dette er ei innføring, burde det ha eit breiare geografisk og komparativt perspektiv. Det er jo ikkje eit Afrika-studium studentane skal ta.

Eit anna viktig aspekt er at dei fagansvarlege må velje eit relevant pensum med vekt på *utviklingsproblematikk*. Dessutan må pensumet i kvart emne tilpassast at det skal lærast saman med tre andre emne i løpet av berre eit semester. Som alt nemnt, består pensum i SANT220 (altså eit 200-emne i andre semester) av 35 titlar og ca. 1500 sider fordelt på tre førelesarar.

Dette er ikkje akseptabelt. Programstyret må sørge for at dei fagansvarlege på kvart institutt kjem saman og justerer pensum slik at det totalt tilsvarer eit semesters studium, blir meir utviklingsretta og gir studentane ei om lag lik arbeidsmengde på kvart av dei fire innføringsemna i 2. semester. (Her tek eg for gitt at 1. semester skal brukast berre til GLOB101.)

Spesialiseringane

Spesialiseringane representerer heile 90 studiepoeng, dvs. nesten halvparten samla poeng i bachelorprogrammet i utviklingsstudiar. Studentane i utviklingsstudiar tek desse emna saman med institutta sine "eigne" studentar, altså studentar som spesialiserer seg på instituttfga.

Eg har sett igjennom pensum i dei obligatoriske spesialiseringsemna. Desse pensuma er sterkt euro- og angloentrisk, orienterte mot sosiale og økonomiske forhold og problem i Europa og USA. Alle, med unntak av SANT-emna er praktisk totalt utan utviklingsorientering. I dei obligatoriske AORG-emna med nærare 100 titlar i pensum finst det ein artikkel om demokratisering i Sør-Afrika (i AORG209), tre titlar om globalisering (i AORG104 og AORG209) og eit par artiklar om "fair trade" (i AORG 103 og AORG209) som kan karakteriserast som delvis utviklingsorienterte. I Geografi består heile det obligatoriske pensumet av kartografi og fysisk geografi utan nokon referanse til u-land. Også i økonomiemna er litteraturen empirisk totalt konsentrert om USA og Norge, pluss litt om den europeiske valutaunionen.

Denne mangelen på utviklingsorientering kan kanskje bli forsvart med at dei obligatoriske spesialiseringsemna utviklar generelle teoriar og modellar som kan brukast på alle typar samfunn. Følgjeleg er det opp til studentane å bruke teoriane på u-land og utviklingsproblem. Men det er å krevje altfor mykje av studentar på bachelornivå. Det er også andre grunnar til at denne argumentasjonen ikkje held. Dersom teoriane har så universell karakter, må det jo vere svært enkelt for dei fagansvarlege å bruke teoretisk litteratur med empirisk referanse også til problem i utviklingsland. Den litteraturen finst jo i rikeleg monn. Men det vi ser, er at teoriar som tek utfordringane med utviklingsproblem på alvor, endrar karakter, modifierer seg og fornyar seg gjennom denne prosessen. Dette er openbert når det gjeld til dømes historie og sosialantropologi. Men det er også tilfelle for økonomi. Som A.P. Thirlwall påpeikar om utviklingsøkonomane i si lærebok:

"The development literature indicates that they do a number of things that other economists do not do, and in the process they both adapt new models, and adapt and modify existing theory in the light of circumstances. Any contribution that a subdiscipline makes by way of theoretical development enriches economics as a whole, and may well have application elsewhere. New models, concepts and ideas invented by development economists include the following: [Her listar Thirlwall opp 15 teoribidrag som eg ikkje skal trøyte lesaren med]. None of these innovations has been borrowed from other branches of economics, but other branches of economics have borrowed liberally from the expanding tool kit forged by development economists."

I UiB sin presentasjon av programmet for utviklingsstudiar står det at spesialiseringsemna er ”*spesialisering i utviklingsstudiar*” (mi kursivering). Denne formuleringa er etter mitt skjønns sterkt villeiande. Enten bør formuleringa bli fjerna, eller så må spesielt dei obligatoriske spesialiseringsemna endre karakter og innhald i retning av å dreie seg meir om utviklingsproblematikk. I nokre tilfelle kan dette kanskje bli gjort relativt enkelt. (Til dømes ser eg for meg at Geografi kunne flytte GEO121 og 231 opp i obligatoriske spesialiseringsemne.) Men det er viktig at alle faga justerer seg. Ei muleg løysing på problemet, som også ville representere eit kompromiss, kunne vere at utviklingsstudiar får eigne obligatoriske spesialiseringsemne i 3. semester og kanskje tek resten av spesialiseringsemna saman med institutta sine ”eigne” studentar i 4. semester.

Ordningar som straks bør innførast er:

- Eigne seminar i dei obligatoriske spesialiseringsemna for studentane i utviklingsstudiar.
- Kwart institutt stiller med ein fagansvarleg kontaktperson som kan gi studentane hjelp og vegleiing både i faglege og meir organisatoriske spørsmål.
- Programstyret sørgjer for at arbeidsmengda til studentane er omtrent likt fordelt dei fire faga, at totalarbeidsmengda inklusive samla pensum er passe stor, og at institutta har ei passende lengde på undervisningssemesteret.
- Programstyret har regelmessige møte med leiarane i FUU, og minst eit par gongar i semesteret.

Eg ser for meg at programstyret for utviklingsstudiar må spele ei svært aktiv rolle uavhengig av institutta sine faglege særinteresser for å få til ei betring av dette studiet.